

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Р.Б.Пашнік
« 29 » 09 2020 року

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Безпека життєдіяльності і основи екології

(назва навчальної дисципліни)
спеціальність 263 «Цивільна безпека»
(шифр і назва спеціальності)
освітня програма Охорона праці
(назва спеціалізації)
освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)
форма навчання денна
(денна, заочна, вечірня)
розробник Рабіч Олена Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Безпека життєдіяльності і основи екології містить вивчення небезпек природного, техногенного і соціального характеру, їх наслідків для людини і навколишнього середовища; застосування законів фундаментальних наук для розуміння небезпечних процесів, здатність до пошуку шляхів безпеки життєдіяльності з застосуванням ризик-орієнтованого підходу.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Години	Кредити	Семестр	
				2
Всього годин за навчальним планом, з них:	90	3,0		90
Аудиторні заняття, у т.ч:	30			30
лекції	30			30
лабораторні роботи	-			-
практичні заняття	-			-
Самостійна робота, у т.ч:	30			30
підготовка до аудиторних занять	15			15
підготовка до контрольних заходів	5			5
виконання курсового проекту або роботи	-			-
опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях	10			10
підготовка до екзамену	30			30
Форма підсумкового контролю				екзамен

3. СТИСЛИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни – викладання навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності і основи екології» є формування у майбутніх фахівців в галузі будівництва і архітектури знань щодо сучасного розуміння системних уявлень про безпеку життєдіяльності як необхідний механізм гармонізації відносин у системі «суспільство – довкілля – техносфера», практичних засобів та механізмів цього процесу для досягнення збалансованого розвитку в Україні.

Завдання – вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності і основи екології» є: опанування знаннями, вміннями та навичками застосовувати на практиці ризики небезпеки людини; здатність до пошуку шляхів вирішення складних практичних проблем у професійній сфері, які стосуються певних техногенних проблем.

Пререквізити дисципліни. «Хімія», «Фізика», «Правові основи цивільної безпеки».

Постреквізити дисципліни. «Основи теорії надійності і техногенний ризик», «Безпека потенційно небезпечних технологій і виробництв», «Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек».

Компетентності. (відповідно до освітньо-професійної програми «Охорона праці» СВО ПДАБА 2636-2020.

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів відповідних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності: **ЗК 01.** Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. **ЗК 02.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. **ЗК 06.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. **ЗК 08.** Здатність працювати як в команді, так і автономно. **ЗК 09.** Навики здійснення безпечної діяльності. **ЗК 10.** Прагнення до збереження навколишнього середовища. **ЗК 11.** Здатність застосовувати знання та навички використання інформаційних і комунікаційних технологій у практичній діяльності. **ЗК 12.** Здатність до визначеності й наполегливості щодо вирішення поставлених завдань і взятих обов'язків. **ЗК 13.** Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. **ЗК 16.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: **ПК 02.** Здатність оперувати термінами та визначеннями понять у сфері цивільного захисту, охорони праці; основними положеннями, вимог та правил стосовно проведення моніторингу, організування та впровадження заходів щодо запобігання, ліквідування надзвичайних ситуацій. **ПК 03.** Здатність до застосування тенденцій розвитку техніки і технології захисту людини, матеріальних цінностей і довкілля від небезпек техногенного і природного характеру та обґрунтованого вибору засобів та систем захисту людини і довкілля від небезпек. **ПК 05.** Здатність організувати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної, промислової безпеки та охорони праці. **ПК 07.** Здатність обґрунтовано обирати засоби та системи захисту людини і довкілля від небезпек. **ПК 08.** Здатність до аналізу й оцінювання потенційної небезпеки об'єктів, технологічних процесів та виробничого устаткування для людини й навколишнього середовища. **ПК 21.** Здатність ідентифікувати небезпеки, оцінювати джерела й види небезпек, описувати їхню класифікацію. **ПК 23.** Здатність оптимізувати методи й засоби забезпечення безпеки людини від впливу різних негативних чинників. **ПК 24.** Здатність використовувати методи визначення та контролю фактичних рівнів негативного впливу на людину і довкілля.

Результати навчання (відповідно до освітньої програми): РН 16. Обирати оптимальні способи та застосовувати засоби захисту від впливу негативних чинників хімічного, біологічного і радіаційного походження. **РН 29.** Класифікувати та визначати типові радіаційно-, хімічно- і біологічно небезпечні властивості речовин та матеріалів. **РН 35.** Оцінювати джерела і шляхи надходження у навколишнє природне середовище шкідливих компонентів та здатність оцінити їх вплив на стан здоров'я людини та якість довкілля.

Методи навчання: використання лекційних курсів, консультації провідних фахівців, самостійна робота із джерелом інформації, участь у студентських науково-практичних семінарах та конференціях, публікації тез доповідей.

Форми навчання: колективні, групові, індивідуальні заняття.

4. СТРУКТУРА (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН) ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин, у тому числі					
	усього	л	п	лаб	інд	с/р
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності і основи екології						
Тема 1. Безпека життєдіяльності як категорія. Оцінка небезпек.	4	2				2
Тема 2. Техногенні небезпеки та їхні наслідки.	4	2				2
Тема 3. Небезпеки природного характеру.	4	2				2
Тема 4. Техногенні аварії з вибухами.	4	2				2
Тема 5. Техногенні аварії з викидом небезпечних хімічних речовин (НХР).	4	2				2
Тема 6. Техногенні аварії з викидом небезпечних радіоактивних речовин.	4	2				2
Тема 7. Аналіз можливих наслідків при повенях та проривах гребель (дамб).	4	2				2
Тема 8. Життєзабезпечення населення в НС.	4	2				2
Тема 9. Сучасна екологія, її предмет і завдання.	4	2				2
Тема 10. Системи екології та їх зв'язки. Екосистемний рівень організації матерії.	4	2				2
Тема 11. Біосфера – глобальна екосистема Землі. Глобальні екологічні проблеми.	4	2				2
Тема 12. Антропогенний вплив на навколишнє середовище.		2				2
Тема 13. Екологічний моніторинг довкілля. Контроль якості стану довкілля в Україні	4	2				2
Тема 14. Законодавство у сфері охорони довкілля.	4	2				2
Тема 15. Екологічна безпека та екологічні ризики.	4	2				2
Підготовка до екзамену	30	30				30
Усього годин	90	30				30

5. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

№ теми	Назва розділу/ теми та її зміст	Тривалість (годин)
1	Безпека життєдіяльності як категорія. Оцінка небезпек. Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності. Аксиома про потенційну небезпеку діяльності людини. Об'єкти та мета безпеки життєдіяльності в системах «людина – навколишнє середовище» різного рівня. Квантифікація небезпек.	2

2	<p>Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Загальні закономірності виникнення техногенних небезпек та їх вплив на навколишнє середовище. Об'єкти підвищеної небезпеки та їхні категорії за характером та ступенем захищеності. Виробничі аварії та катастрофи, пожежі та вибухи, аварії з викидом хімічно-небезпечних та радіоактивних речовин у навколишнє середовище. Аварії на об'єктах життєзабезпечення. Рівні виробничих аварій.</p> <p>Пожежна безпека. Етапи розвитку пожежі. Зони горіння, теплового впливу, задимлення, токсичності. Небезпечні фактори пожежі для людини, інженерних споруд та мереж.</p>	2
3	<p>Небезпеки природного характеру. Характеристика небезпечних геологічних процесів: землетрус, зсув, обвалення ґрунту. Вражаючі фактори і характер їхніх проявів та дії на людей. Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежі), характер їхніх проявів та наслідки.</p>	2
4	<p>Техногенні аварії з вибухами. Характеристика вибухонебезпечних об'єктів. Вибухові речовини (ВР) і газоповітряні суміші (ГПС). Процес виникнення вибуху КВР (ГПС), та утворення повітряної ударної хвилі. Характеристика зон вибуху, осередку ураження і зон руйнувань та їх залежність від маси продуктів вибуху. Ступень руйнування елементів середовища, ураження людини та об'єктів узагалі. Вплив теплового імпульсу вибуху ГПС на ступень ураження людини і пожежного становища населених пунктів і ОГ.</p>	2
5	<p>Техногенні аварії з викидом небезпечних хімічних речовин (НХР) Хімічні речовини – їх класифікація, фізико-хімічні і токсичні властивості. Загальний характер дії НХР на організм людини. Хімічно-небезпечні об'єкти. Засоби зберігання, перевезення й утримання НХР. Періоди випаровування НХР при руйнуванні ємності з НХР та їхній вплив на навколишнє середовище. Критерії для визначення масштабів хімічного зараження і ураження людини. Ліквідація наслідків хімічних аварій і захист населення від хімічного ураження.</p>	2
6	<p>Техногенні аварії з викидом небезпечних радіоактивних речовин Загальна характеристика РНО та вимоги до їх розміщення на території України. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами та їх наслідки. Фази аварії та фактори радіаційного впливу на людину, ознаки радіаційного ураження – гостре та хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Критерії для визначення зон планування та здійснювання протирадіаційних заходів захисту населення на ранній фазі аварії. Режими радіаційного захисту населення.</p>	2
7	<p>Аналіз можливих наслідків при повенях та проривах гребель (дамб) Загальні характеристики гідротехнічних об'єктів. Гідродинамічні аварії та їх наслідки. Хвиля прориву та її вражаючі фактори. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів гідродинамічної безпеки. Небезпечні гідрологічні процеси – затоплення повенями або паводковими водами, характер їхніх проявів та наслідки. Визначення тривалості спорожнення водосховища і глибини затоплення територій, швидкості водяного потоку та часу затоплення. Визначення границь катастрофічного і небезпечного затоплення.</p>	2
8	<p>Життєзабезпечення населення в НС. Організаційно – економічні заходи: декларування, ліцензування, страхування, нагляд і контроль, стандартизація та державна експертиза. Використання матеріальних ресурсів з резервного, оперативного, регіонального та місцевого</p>	2

	резерву. Порядок підготовки матеріалів на підставі яких надається експертний висновок щодо рівня НС.	
9	Сучасна екологія, її предмет і завдання. Екологія як наука, її структура та роль у сучасному суспільстві. Поняття екології, її предмет, об'єкт і завдання. Історичний розвиток взаємостосунків людини з природою. Основні завдання екології Головні задачі. Структура, зв'язок з іншими науками. Загальні закономірності та їх дія на живі організми. Лімітуючі чинники. Поняття популяції. Статистичні та динамічні показники популяцій. Динаміка чисельності популяцій.	2
10	Системи екології та їх зв'язки. Екосистемний рівень організації матерії. Поняття екосистем, класифікація екосистем. Енергія та принципи функціонування екосистем. Допустима дія та стійкість екосистем. Розвиток екосистем: сукцесія. Поняття екологічних компонентів. Основні екологічні компоненти екосистем: енергія, атмосфера, вода, ґрунт, інформація, біота. Характеристика кожного з цих екологічних компонентів. Екологічна піраміда. Гомеостаз як рівноважний стан природних систем. Харчовий ланцюг та його різновиди. Харчові мережі. Закони екології. Основні екологічні закони. Значення законів Вернадського, Комонера та Чираса для раціонального природокористування.	2
11	Біосфера – глобальна екосистема Землі. Глобальні екологічні проблеми. Вчення Вернадського В. І. про біосферу та ноосферу. Межі біосфери. Біосфера як одна з оболонок Землі. Атмосфера, літосфера, гідросфера в складі біосфери. Загальні властивості біосфери. Кругообіг речовин та енергії в біосфері. Місце екосистем у організації біосфери. Біогенні хімічні елементи. Біогеохімічні цикли. Малий біологічний і великий геологічний кругообіг речовин. Динаміка й еволюція біосфери. Глобальні екологічні проблеми. Демографічна проблема.	2
12	Антропогенний вплив на навколишнє середовище. Забруднення довкілля: джерела, види й масштаби забруднення навколишнього середовища. Поведінка забруднювачів у природному середовищі. Найбільш поширені забруднювачі. Явище синергізму. Глобальний характер впливу антропогенного забруднення на біосферу та окремі екосистеми. Види забруднення довкілля та їх вплив на людину та її діяльність. Забруднення атмосфери, гідросфери та ґрунтів.	2
13	Екологічний моніторинг довкілля. Контроль якості стану довкілля в Україні. Контроль та керування якістю природного середовища. Поняття про ефект сумації. Критерії оцінки якості природного середовища. Стандарти якості природного середовища. Екологічний моніторинг. Поняття екологічного моніторингу та його завдання. Класифікація моніторингу. Формування бази даних для екологічного моніторингу. Комплексний моніторинг біосфери. Забезпечення моніторингу. Оцінка впливу промислового об'єкта на довкілля. Екологічна експертиза об'єктів. Контроль викидів промислових підприємств та інших господарчих об'єктів.	2
14	Законодавство у сфері охорони довкілля. Правова основа охорони атмосферного повітря, водних об'єктів, надр. Законодавство у сфері заповідної діяльності. Екологічне право. Поняття, предмет та джерела екологічного права. Екологічні правопорушення. Правовий режим природокористування та охорони НС. Види відповідальності за екологічні правопорушення	2
15	Екологічна безпека та екологічні ризики. Основні поняття екологічної безпеки. Ризик як фактор потенційної небезпеки. Концепція	2

	допустимого ризику. Оцінка ступеню ризику. Управління ризиком. Принципи, засоби та методи забезпечення безпеки діяльності людини. Складові екологічної безпеки. Види, джерела й наслідки екологічної небезпеки. Екологічні кризи, екологічні ситуації. Антропогенні чинники виникнення негативних екологічних ситуацій. Надзвичайні екологічні ситуації. Регулювання екологічних ситуацій.	
	Всього	30

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Тривалість (годин)
1	Підготовка до аудиторних занять	15
2	Підготовка до контрольних заходів	5
Опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях:		
	Життєдіяльність – як процес існування та самореалізації індивіда в єдності його життєвих потреб і можливостей. Теоретичні основи та практичні функції безпеки життєдіяльності.	10
4	Підготовка до екзамену	30
	Разом	60

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методами контролю є усний контроль, письмовий, практична перевірка, а також методи самоконтролю та самооцінювання.

Поточний контроль.

Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності і основ екології

№ п/п	Вид контролю	Кількість балів
1.	Відвідування лекцій	15
2.	Опрацювання матеріалу самостійної роботи	25
3.	Відповіді на запитання контрольної роботи	60
	Разом:	100

Відвідування лекцій

Присутність студента на лекції оцінюється в – 1 бал.

Всього 15 лекцій.

Опрацювання матеріалу самостійної роботи

Подання теми «Небезпеки природного характеру»,

а) подання матеріалу у вигляді презентації і доповіді – 5-6 балів;

б) доповідь без презентації – 3-4 балів;

г) анотації опрацьованого матеріалу – 1-2 бали.

Контрольна робота

Контрольна робота містить 2 запитання, на які студент зобов'язаний дати у письмовій формі відповіді, максимальна кількість балів при вичерпаній відповіді на одне запитання – 20.

Максимальна кількість балів за відповіді на запитання контрольної роботи – 40.

Кількість балів за якість відповіді на одне запитання устанавлюється:

4-7 балів – студент розкрив суть запитання, але у відповіді допущені помилки, які принципово не впливають на кінцеву суть відповіді зроблено спроба навести потрібні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри.

1-3 балів – студент не повністю розкрив суть запитання, у відповіді допущені грубі помилки.

0 балів – студент дав невірну відповідь на запитання.

Підсумкова оцінка визначається, як середня балів поточного контролю та екзамену.

Екзаменаційна оцінка

Максимальна оцінка за екзамен – 100 балів. Екзамен складається з трьох рівноважних питань теоретичного курсу. Максимальна кількість балів за першу і другу відповідь по 35 балів, за третю – 30 балів.

При наявності недоліків у відповіді на перше і друге питання екзамену нараховують наступну максимальну кількість балів:

- за повну відповідь – 30-35 балів;
- студент дав повну відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, але не дав достатні пояснення до них – 25-29 балів;
- студент дав повну відповідь на запитання, але привів тільки частину необхідних формул чи залежностей, графіків, схеми, технологічні параметри, дав недостатні пояснення до них – 15-24 балів;
- студент дав невірну відповідь на запитання - 1 бал.

При наявності недоліків у відповіді на третє питання екзамену нараховують наступну максимальну кількість балів:

- за повну відповідь - 25-30 балів;
- студент дав повну відповідь на запитання, привів необхідні формули та залежності, графіки, схеми, технологічні параметри, але не дав достатні пояснення до них - 15-24 балів;
- студент дав повну відповідь на запитання, але привів тільки частину необхідних формул чи залежностей, графіків, схеми, технологічні параметри, дав недостатні пояснення до них – 9-14 балів;
- студент дав невірну відповідь на запитання - 0 балів.

11. ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика курсу передбачає відповідальність викладача і студента; прозорість оцінювання; інформування та реалізацію політики академічної доброчесності.

При організації освітнього процесу здобувачі вищої освіти та викладачі діють відповідно до нормативної бази академії.

Курс передбачає індивідуальну та групову роботу в колективі.

Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.

Передбачається систематичне відвідування студентами аудиторних занять, за винятком поважних причин.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.

Якщо здобувач вищої освіти був відсутній з поважної причини, він/вона презентує виконані завдання під час консультацій викладача.

Порядок зарахування пропущених занять: якщо пропущено лекцію – у формі усного опитування за підготовленим рефератом на відповідну тему, при цьому враховується причина пропущених занять: якщо заняття пропущене з поважної причини, то відпрацювання зараховується з коефіцієнтом 1,0; якщо заняття пропущене за відсутністю поважної причини – з коефіцієнтом 0,5.

Обов'язкове дотримання академічної доброчесності студентами.

Студенти академії мають керуватися у своїй діяльності Кодексом академічної доброчесності Державного вищого навчального закладу «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» ПЛПМ 0812-001:2018, яким встановлено загальні моральні принципи та правила етичної поведінки.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання всіх видів робіт, завдань, форм контролю, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей інших авторів;
- надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;
- дотримання Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури».

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Якщо студент має сумніви або непевність, що його дії або бездіяльність можуть порушити Кодекс академічної доброчесності Академії, він може звернутися за консультацією до Комісії з питань академічної доброчесності.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Беликов А.С., Капленко Г.Г., Мацяко В.В., Пушнин Л.П. и др./ Безопасность жизнедеятельности / Под ред. д.т.н., проф. А.С. Беликова. – Днепропетровск: ФОР Середняк Т.К., 2015г. – 636с.
2. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.
3. Джигирей В.С., Жидацький В.Ц., Безпека життєдіяльності. Львів «Афіша», 1999.- 252с.
4. ДСТУ 3891-99. Безпека у надзвичайних ситуаціях. – К.: Держстандарт, 1999.
5. Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МНС України 19.10.2004р. №126
6. Методика визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування об'єктів підвищеної небезпеки. Держнаглядохорони праці. Київ – 2002. – 123 с.
7. Норми радіаційної безпеки в Україні. НРБУ – 97/Д – 2000
8. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Вип.3. Під заг. ред. В.В. Дурдинця - Київ: Агенство «Чорнобиль інтерінформ», 2001.-532с.
9. Організація медичного забезпечення при природних та техногенних катастрофах – К., 1998
10. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С.Цивільна оборона. Навчальний посібник / За ред. Кашина П.І. - Львів, «П.П. Васильович К.І.», 2005-338 с.
11. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник/ В.В. Бегун, І.М. Науменко - К.: 2004. – 328с.
12. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с.
13. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. / Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: «Каравела», Львів: “Новий Світ., 2002. – 328 с.

Допоміжна

1. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.
2. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / В.О.Кузнецов, В.В. Мухін, О.Ю. Буров та ін. // Інформаційний вісник. Вища освіта. – К.: Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2001. – № 6. – С. 6–17.

3. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С., Петрук М.П., Скіра В.В., Васійчук В.О., Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2009.- 264 с.
4. Осипенко С.І., Іванов А.В. «Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту». Навчальний посібник. – К., 2008. – 286с.
5. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. – Київ: Кондор, 2003. – 424с.
6. Черняков О.Г., Кочін І.В., Сидоренко П.І., Букін В.Є, Костенецький М.І. Медицина катастроф. Навч. посібник. К.: «Здоров'я». 2001, - 348 с.
7. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. – Львів: Видавництво «БескидБіт», 2005. – 304 с.
8. Кулешов Н.І., Уваров Ю.В., Олейник Є.Л., Пустомельник В.П., Єгурнов Ф.І. Пожежна безпека будівель та споруд. – Харків, 2004. – 271 с.
9. Літвак С.М., Михайлюк В.О. Безпека життєдіяльності. Навч. Посібник. Миколаїв. – ТОВ «Компанія ВІД» - 2001 – 230 с.
10. Положення «Про Міністерство з надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи», указ Президента України №1005-96-К., 1996.

13. INTERNET-РЕСУРСИ

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>.
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
4. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua, www.osvita.com>.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.
6. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи <http://www.mns.gov.ua/>.
7. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
8. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території <http://www.scgis.ru/russian/>.
9. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру <http://chronicl.chat.ru/>.
10. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Радіаційній безпеці і оборони України <http://www.eri.u.krtel.net/index.htm>.
11. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
12. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
13. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
14. Новини про поточні події у світі, в т.ч. про надзвичайні ситуації [http://www.100top.ru/news/\(російською мовою\)](http://www.100top.ru/news/(російською мовою))
15. <http://www.budinfo.com.ua>

Розробник _____ (О.В. Рабіч)

Гарант освітньої програми _____ (В.А. Шаломов)